

AZ EURÓPAI HÁRS-KULTUSZ ÁTTEKINTÉSE ÉS A DUNÁNTÚL LEGNAGYOBB HÁRSFÁI

TAKÁCS Márton, MALATINSZKY Ákos

Szent István Egyetem, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet,
Természetvédelmi és Tájökológiai Tanszék
2103 Gödöllő, Páter K. u. 1., e-mail: benwallace88@freemail.hu, Malatinszky.Akos@kti.szie.hu

Kulcsszavak: hárs, kultusz, védett, dendrometria, legnagyobb fák

Összefoglalás: Az európai és a hazai hárs-kultusz áttekintését adjuk. Amint a régi időkben, úgy ma is előszere-ttel kapcsol a néphit legendákat, történeteket, neves személyeket a hársfákhoz. Munkánk során olyan dunántúli hársfákat vizsgáltunk meg, melyek amellet, hogy legendákat őriznek, méreteik, alakjuk és koruk miatt is elismerést érdemelnek. A dendrológiai mérések alapján Magyarország legnagyobb élő fája az ötvöskónyi kastélyparkban álló nagylevelű hárs. A szökeedenci temetődombi kislevelű hársfa két főtörzsének együttes mérésekor az ötvöskónyinál nagyobb értéket kaptunk, azonban az alacsony elágazás miatt ezt az egyedet hát-rébb soroltuk. A süttöi hársat ritka összefogás övezi. A Magyar Nemzeti Múzeum megalapításának emlékére ültetett sopronhorpácsi kislevelű hárs ugyanakkor méltatlanul elhanyagolt. A nagycenki hársfasor, bár sokat veszített egykori szépségéből, még mindig Európa egyik legszebb fasora.

Bevezetés

A fákat, és különösen a hársakat, mindig nagy tisztelet övezte. A különböző népek időről-
időre legendákat, történeteket, regéket fűztek, neveket kapcsoltak hozzájuk. Korunk nagy
hársfái esetében nem egyszer találkozunk Mátyás király, Rákóczi, Széchenyi nevével,
hogy csak a legnagyobbakat említsük. Egyes fák amellet, hogy legendákat őriznek,
dendrometriai és botanikai szempontból egyaránt érdekesek és értékesek, koruk, alakjuk,
méreteik alapján különlegesen.

A természetvédelem fontos feladata, hogy épségben megőrizze az ország különböző
tájain fellelhető több száz éves, legendás fákat. Ezek közös jellemzője, hogy egyik fő
értéküket egyedi megjelenésük adja (KENYERES és TILDY 1960). Meghatározzák a tájképet
és megjelennek a környék lakóinak néprajzi, történelmi vonatkozású emlékeiben, esetleg
hiedelemvilágában. Egyes fák magas koruk és méreteik miatt érdemelnek védelmet.
Vannak külföldről származó fafajok, melyek ritkaságuk miatt érdemlik meg a kitéüntetett
figyelmet. Mások a gazdasági átalakulás miatt bizonyos helyeken ma már ritkaságszámba
mennek. Megint másokat különösen szép növésük, alakjuk, esetleg a normálistól eltérő
fejlődésük emeli a természet ritkaságai közé. Egyesekhez a nemzet történelmével kap-
csolatos emlékek fűződnek, másokhoz népmondák, népregék kapcsolódnak (KAÁN 1931).
Ez utóbbiakat már csak azért is érdemes megőrizni, mert ezzel elősegíthetjük a haza
szeretetének ápolását. Ezeknél a történeteknél nem a hitelesség a kiválogatás szempontja,
sokkal inkább a kultúr-megnyilvánulás (BALOGH 1957).

Hazánkban kevés munka közöl az egyes nevezetes fákra vonatkozó átfogó, részletes
ismereteket. Azok a munkák, amelyek részletesek, nem terjednek ki sok egyedre, viszont
amelyik gyűjtőmunka széles körű, nem kellően részletes. Szórványosan találhatóak infor-
mációk KAÁN (1931), BALOGH (1957), KOPASZ (1976, 1978), SZÁNTÓ (1978), GARAMI

(1993), KAPOCSY (2000), valamint RAKONCZAY (1996, 1997) művében. PÓSFAI (2005) könyve és az interneten elérhető adatbázisa (<http1>) táblázatokban, fajonként elkülönítve gyűjti össze hazánk legnagyobb törzskerületű egyedeit.

Anyag és módszer

Az európai hárs-kultusz történeti áttekintésére, alakulására vonatkozó vizsgálatainkat különböző tudományterületekről begyűjtött, gyakran nem természettudományos iránnyalúságú irodalmi források feldolgozásával végeztük.

A Dunántúl legnagyobb hársfáinak felméréséhez PÓSFAI (2005) táblázatából választottuk ki méreteik alapján az ötvöskónyi, a szökedencsi, a sopronhorpácsi és a süttöi fákat, valamint a nagycenki hársfasort.

Az adatgyűjtés során a fákhöz kötődő legendákat, neves személyiségeket és a hozzájuk kapcsolódó helyi történeteket, valamint a fák múltbéli és jelenlegi állapotának, a felmerülő egészségügyi problémák kezelésének és azok körülményeinek jellemzőit írtuk össze. Adatközlőink dr. Kovács Lajos, a Nagyatádi Kórház Pszichiátriai Osztályának főorvosa; ifj. Komári József, Szökedenc polgármestere; Czermann János, Süttö polgár-mestere; Ivánkovich Ottó, Nagycenk polgármestere; Gintli Zoltán, Sopronhorpács nyugalmazott iskolaigazgatója; valamint Bartha Dénes, a Nyugat-magyarországi Egyetem intézetigazgató egyetemi tanára voltak.

A dendrológiai adatok felvételénél a törzskerület, a törzsátmérő, a koronaátmérő, valamint a magasság mérésére koncentráltunk. A törzskerületet mellmagasságban, a talajszinttől számított 130 centiméteres magasságban mértük. A koronaátmérőt a törzsát-mérő kétszeri (d_1 , d_2) és a koronasugár négyszeri (r_1 , r_2 , r_3 , r_4) mérése után egy egyszerű képlettel számítottuk:

$$\text{Koronaátmérő} = \left(\frac{r_1 + r_2 + r_3 + r_4}{4} \times 2 \right) + \frac{d_1 + d_2}{2}$$

A nagy törzskerület gyakran több tíz méteres magassággal párosul, amelynek pontos kiszámítása általában nehézkes. A magassági értékek éppen ezért általában becslött értékek, de véleményünk szerint ezek alapján nem érdemes a fákat ilyen szinten elkülöníteni. A törzskerület ennél sokkal egyszerűbben mérhető, szilárd alapot ad a sorrend elkészítésére.

Eredmények és megvitatásuk

A hárs-kultusz

„Valamikor réges-régen a fák voltak az istenek lakóhelyei, és az egyszerű falusi nép a környék legmagasabb fáját az ősi hiedelemnek megfelelően még ma is valamelyik istennek szenteli.” – írja PLINIUS (1987). A görög és a római mitológiában a fáknak gyó-gyító, végzethozó, reinkarnáló szerepet tulajdonítottak (SZABÓ 1973). OVIDIUS (1975) megénekli a fák gyűlését, a felsorolt fajok között jelen van a hárs is. Fontosságát bizonyítja, hogy a görög mítoszokban a hárssal azonosítják azt a Philürát, aki a mitológia egy másik jelentésében a Tejút istennője. A Tejutat jelképező világhársfa odvának tartották azt a szigetet, ahol Philúra gyermeke, Kheirón kentaur született. Kheirón csodálatos gyógyító erejét anyjától kapta, aki a hárs jelképe (SZABÓ 1973).

A szláv *lipa* (hárs) szó eredete a görög mítoszok továbblépését mutatja. A mediterrán hegyvidék és tengermellék mézelő hanganövényét, a cserjés hangát (*Erica arborea*) a méhistennőnek, Aphroditének szentelték. A nyári napforduló, június 21-e egybeesik a méhekkirajzásának idejével. Közép-Európában aszláv szerelemistennőnek, Kraszopaninak a fája, a hárs töltötte be a cserjés hanga szerepét, mert ennek egyik legfontosabb ajándéka ugyancsak a méz. Az akác közép-európai megjelenése előtt a hársak virágzásuk idején, júniusban, a napforduló körüli időben a legfontosabb méhlegelők voltak. Valószínű, hogy a délszlávok ezért nevezték el a június hónapot a hársfáról (*lipa*=hárs, *lipanj*=június) (KONKOLYNÉ 1997).

Az ókor és a középkor népei hitték, hogy a fákban szellemek lakoznak. LÁSZLÓ Gyula kutatásai szerint az erdei cseremiszek a halottak emlékére hársfabotot vágtak, és azzal úgy bántak, mint az élő személlyel. Világfaként jelenik meg a hárs a germán Nibelung-legendában. Az eposz hőse, Siegfried a hárs világfa tövében lakó sárkányt úgy öli meg, hogy a sárkánybarlang elé máglyát rak, és a szörny a füstben megfullad. Siegfried sárkányszírral bekeni magát, ettől sebezhetetlen lesz, kivéve a lapockáján, ahová egy hársfalevél tapad – a hárs szív alakú levele a háton a szívnek megfelelő helyre került. Megkülönböztetett, szent fája a hárs a viking, illetve a germán mitológiában Freyának is, a szerelem, a természet és az élet virulása istennőjének. A hárs jókedvet fakaszt, kilombosodása a tavaszt, a természet megújulását jelzi. Az ősi germánok azért is tartották törzsi gyűléseiket a hársligetekben, mert azt hitték, hogy a hársfákba nem csap a villám (KONKOLYNÉ 1997). A lovagi költészet növényesztimológiájában a kora középkor paradicsomi almafáját és a keresztfát a szerelem fája váltja fel. Ez a francia trubadúrok énekében még rózsafa, a német lovagok dalaiban pedig már hársfa (KERESZTURY 1961). A hárs a korszak heraldikai elemei között is megjelenik, így például arany hársfalevelek díszítik Luxemburgi Zsigmond fekete sastollas sisakdíszét.

Számos híres fát – s főképp hársfát – kapcsolt a néphit a magyar történelem nagy alakjaihoz, vagyis a hárs jelentős szerepet játszik a magyar fakultuszban is (RAPAICS 1929). A szlovákiai Madon található hárs mondáját BÉL (1735) feljegyzéseiből ismerjük: a csallóközi község határában álló öreg hársfa tövében Mátyás király gyakran megpihent utazásai során. A király és kíséretének megvendéglése sok pénzbe került a falunak, ezért a fát kivágták, azt remélve, hogy ezután az uralkodó is elmarad. Amikor Mátyás ismét a vidékre jött, és nem találta kedvenc fáját, haragjában törvénybe foglaltatta, hogy a királylátás tiszteletére méltatlanná lett madiak és ivadékaik soha semmilyen kintüntetésben nem részesülhetnek. A Mátyás-emplékfák közül ma is él még a felvidéki bajmóci hárs. A néphit a történelmi személyekhez kötődő emlékfákat évszázadok múltán gyakran időben közelebbi, élő alakokhoz köti. Így örökölte meg Mátyás fainak jó részét a hársakat különös becsben tartó Rákóczi fejedelem. Maga I. Rákóczi György a zborói birtokáról írt levelet így keltezte: „Datum sub centum tiliis”, azaz „Kelt a száz hárs alatt” (RAPAICS 1940).

A reneszánsz kor magyar királyi kertjeit OLÁH (1568) feljegyzéseiből ismerjük. Mátyás visegrádi kertjének leírásában a két megnevezett fafaj a fűz és a hárs. A reneszánsz kertkultúra által kedvelt kerti búvóhelyeket kezdetben Európa-szerte fákra építették. A jól alakítható koronájú hársak különösen alkalmasak voltak filagória kialakítására, és a 17. századi magyar kertekben ugyancsak szép számmal találhatunk fákra épített házakat (RAPAICS 1940).

Az első magyarországi hársfasor valószínűleg Mátyás már említett visegrádi kertjét díszítette. A későbbiek során a 17–18. században egyre többet telepítettek, köztük a már

említett zborói 100 hársból álló allét. Több kastélykertben az épületek átalakításához kapcsolódik a fasorok ültetése. A barokk kor abszolutizmust tükröző kertművészetében a nagy parkok térrendszerét meghatározó tengelyeket létesítettek, ezek kapcsolták össze a környező táj látványát a kerti képpel. Ezáltal kitágították, megnövelték a rendezett teret. A kert és a táj összekapcsolásának egyik eszköze az épített kert határain túl folytatódó fasorok telepítése lett. Lenyűgözően szép hársfasor állt a Moson megyei Köpcsényben. Az erdélyi Bonchidán az 1750-es évek végén a kastély nyugati oldalán ívelő hídtól indulóan telepítettek három sugárirányban rendezett, csaknem 1000 m hosszúságú hársfasort (RAPAICS 1940). A hazai hársfasorok között talán méltán nevezhető legjelesebbnek a bonchidaival majdnem azonos időben ültetett nagyecenki hársfasor.

A barokk kertek helyébe a 18. század utolsó harmadában hazánkban is a tájképi stílus lépett. Az építészeti jellegű (architektonikus) franciakerteket részben átalakították, de sok újonnan kialakított gyönyörű gyűjteményes kert létesült. Több kertleírás számol be hársfacsoportokról, és tájképi kertjeinkben, arborétumainkban ma is állnak hatalmas méretekkel eléri egyedek. A városi sugárutak építése Európában még a barokk városrendezési koncepció jegyében kezdődött. Ezek mentén hárs-, platán- és bokrétafasorokat telepítettek. Emellett fásított terek és sétányok, valamint közparkok létesültek. A 18. század végétől kezdődően hazánkban is megkezdődött a városi utak és terek fásítása. Az első belvárosi sétány fáinak telepítését a Duna-parton 1789-ben kezdte meg a pesti városi tanács a pesti hajóhid hídfejlénél. „A fasorban padok vannak elhelyezve, ahová esténként csapatostul tódul a pesti közönség, hogy fiatal hársfák árnyékában élvezhesse a természet szépségeit és gyönyörködjen a hajóhid forgalmában.” – írja SCHAMS Ferenc Pest város és Magyarország leírása című munkájában (SCHAMS 1821).

Nyelvtanilag vizsgálva a *hársfa* szó a finnugor korból származik. Az 1400 körüli időkre datált Schlagli-szójegyzék *has faként* említi. A *has* és a *hás* a hámló kéregnek faháncs jelentésére utal. A könnyen feshő hársfaháncs hasznosításához kötődnek a következő szólások: *Addig hántsd a hársfát, amíg feslik* (Mindent idejében kell elvégezni); *Feslik a hárs* (Jól megy a munka); *Hársat hántok a hátából* (Ellátom a bajját). A hársfa virágából főzhető tea, a szárából készülő orvosi szén gyógyhatása, valamint a hársmez és a háncs sokrétű felhasználhatósága miatt különleges szerepet tölt be a népek életében. Gyakran, talán a tisztelet jeleként megjelenik egykori és mai helynevekben, mint Hárskút, Somogyhárság, Zalaháshág, Hársalja, Hárshegy, Hárság stb. (KONKOLYNÉ 1997).

A felmért fák

A Nagyatádhoz közeli Ötvöskónyi kastélyparkjában található hazánk – mellmagassági törzskerület és törzsátmérő szerint – legnagyobb fája, egy nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*). Történetéhez a falu lakóinak emlékezetében számos história fűződik. A sajtóhagyomány szerint a tatárok elől menekülve ennek a fának a tövében húzta meg magát IV. Béla. Egy még kevésbé hihető történet szerint egyidős a honfoglalással. A faluban található tábla Héthárs névvel jelzi, melynek háttérében az áll, hogy egyes elképzelések szerint a területen hét hársfa állt, és a hét vezér emlékét őrizte egykoron, az ő nevükben óvták a környéket. Egy másik, tudományosabb elképzelés szerint (DETRICH 2008) a fa hét sarj összenövéséből keletkezett, de ezt egyetlen szakértő sem merte eddig teljes bizonyossággal kijelenteni. Kora 300–350 év körüli, amelyből következik, hogy a kastély első uralkodója, Chernel Gyula ezt a fát is megvásárolta a területtel együtt az 1890-es években. A 19–20. század határán egy villámcsapás következtében szétnyílt, törzse

szinte teljesen elpusztult. Odvában több ember is kényelmesen elférne, ide kapcsolódó legenda, hogy Chernelné asszony a két világháború között kártyapartikat rendezett a fa hús belsejében. Az 1950-es évek közepe táján egy cigány család húzta meg magát benne átmenetileg, és az általuk rakott tüztől a fa kigyulladt, belseje teljesen, koronája és ágai részben leégték (KOVÁTS ex verb.). Mára csak egy üres palást, azonban még mindig minden évben dúsan virágzik, hatalmas lombot nevel, meglepve ezzel a környéken lakókat. Törzsátmérője a megmaradt palástot tekintve 4 m, koronaátmérője pedig 22 m. Magassága 18–20 m, mellmagasságban mért kerülete 1057 centiméter, amellyel hazánk legnagyobb törzskerületű fája. Mivel semmilyen szintű védelem alatt nem áll, kezelési terv és ápolási javaslat nincs rá vonatkozóan. Mindezek ellenére a 2,6 hektár területű park és benne e fa és környezete ápolat, tiszta. Az élősködők is tiszteletben tartják, kártételnek külső nyoma nincs. Rendkívüli különlegesség, egyedi védelmet érdemel.

A Kis-Balatontól a Drávaig húzódó erdőségbe ékelődő Szökedencsen találjuk Somogy megye másik matuzsálemét, a temetődombi kislevelű hársat (*Tilia cordata* – egyes művekben ezüsthársként [*Tilia tomentosa*] szerepel). A 18. század előtt a falu a jelenlegi temető köré csoportosult, csak jóval később települtek be az emberek a védettebb területre. Talán ennek köszönhető, hogy fennmaradt hazánk egyik legszebb fája. A fa kora a helyi polgármester elmondása szerint 700 év körüli, ebből adódóan egészségügyi problémák is felléptek nála. Törzse odvasodni kezdett, egyes ágai a sokszor szeszélyes időjárás közepette letörték. A kezelése során a sérült ágakat eltávolították, a két főtörzset ún. kobra-módszerrel összekötötték, amellyel sikerült megakadályozni, hogy az odvas főtörzsek a lomb súlyától összeroppanjanak. Néhány éve leveleit hernyók lepték el, melyeket a kiálló gyökerekbe fecskendezett ellenanyaggal sikerült visszaszorítani (KOMÁRI ex verb.). A fa a tövénél kettéválik, két főtörzsre ágazik, melyek már önmagukban is kiemelkedő méretekké rendelkeznek. Törzsének átmérője átlagosan 3,7 m, koronaátmérője 24 m, magassága pedig mintegy 19 m. Két főtörzs közül a nagyobbik mellmagasságban (130 cm) mért kerülete 723 cm, a kisebbiké 533 cm. A két törzs együtt mérve 1148 centiméteres kerületet ad. Méretei alapján elfoglalt helyét többféleképpen értékelhetjük. Amennyiben az alacsony elágazás miatt „több törzsű” egyednek tekintjük, a listán jóval hátrébb szorulna, viszont ha „egésznek” vesszük a fát (és legtöbbször így is történik), akkor a szökedencsi temetődombi hárs hazánk legnagyobb élő fája. Helyi szintű védettséget élvez. Környéke tiszta, rendezett. Alakja, kora és méretei alapján az országban egyedülálló példány.

Neves történelmi személyiség ültette a Kisalföld nyugati peremvidékén fekvő Sopronhorpács hársfáját. 1772-ben, a Széchényi-kastély építésével egy időben kezdték meg a környék fainak kivágását és a terület parkosítását. 1802-ben Széchényi Ferenc a nemzetnek ajánlotta fel könyvtárát és gyűjteményeit, s e nevezetes eseményt emlékfá, a kastély déli bejáratával szemben látható kislevelű hárs (*Tilia cordata*) ültetésével tette emlékezetesebbé. Ez a legenda Csapody Gyulától származik, akinek jó barátja volt a kastély komornyikja (GINTLI ex verb.). A fa ezek szerint viszonylag fiatal, ennek köszönhetően egészségügyi problémákkal nem küzd. Oldalági messzire elnyúlnak a törzstől, elfekszenek, némelyik már le is gyökerezett, ún. fiók-fákat létrehozva. Magassága 20 m, átlagos törzsátmérője 2,5 m. Lombkoronája szabálytalan, átlagos átmérője 28 m. A törzs mellmagasságban mért kerülete 602 cm. A kastély és parkja kincstári tulajdon, kezelése nem megoldott. Egykor szervezet működött a park kezelésére, ápolására, azonban az engedély nélküli tevékenység felhagyására a község felszólítást kapott. Azóta a park

sínylódik, a fát nem ápolják, a kaszálás ritka, az aljnövényzetet nem kezelik, a növényzet sok helyen áthatolhatatlan. Ugyanakkor a terület több mint fél évszázada országos szintű védelemmel rendelkezik: az Országos Természetvédelmi Tanács 1954-ben a Széchenyi-kastély parkját védetté nyilvánította.

Legenda fűződik a Komárom megyei süttői nagylevelű hárszhoz (*Tilia platyphyllos*). A közhiedelem Rákóczi fájának tartja, a falubeliek elmondása szerint azonban a fejedelem nem járt itt, „csak” Vak Bottyán kuruc vezér és csapatai (CZERMANN ex verb.). A fa a falut átszelő főút melletti parkban áll, nem lehet nem észrevenni. Egykor a fa árnyékában is zajlott a messze földön híres süttői kőfaragás, amelyről korabeli képeslapok, fotók tanúskodnak. A helyiek már ekkor nagy becsben tartották a fát, Hősök parkjaként körbe is kerítették. Kora nem tisztázott, becslések szerint 420 éves (BARTHA ex verb.). Az évszázadok során állapota sokat romlott, törzsében hatalmas üreg tátongott, ágai letörttek, helyükön odúk maradtak. Az üregeket műanyag gyantával öntötték ki, majd lezárták, ezek nyomai a mai napig észrevehetők. Mindezeket eltekintve egészségi állapota jó. Alsó ágai a földig érnek, legyökeresedtek. Magassága 15–18 m, törzsátmérője 2–2,5 m. Koronaátmérője hatalmas, 32 m. Kerülete 739 cm. Helyi szintű védelmet élvez. Bár a környék ápolása rendszeres, a fához nem szívesen nyúlnak, hagyni szeretnék úgy nőni, ahogy a faóriásnak tetszik.

Nagycenken találjuk hazánk legszebb fásorát, a híres hársfasort. Az 1750-es években gróf Széchenyi Antal kastély és a kor divatja szerint franciakert építésébe kezdett. A kastélytól távolabb eső területek ekkor már nem voltak mocsarasak, sikeresen lehetett rajtuk növényt telepíteni. Ekkor ültettette e hatalmas allét Széchenyi Antal és felesége, Barkóczy Zsuzsanna (IVÁNKOVICS ex verb.). Történelmi jelentőségére utal a következő leírás: „A fák, melyek mellett nem egyszer haladt el a hazája sorsa felett való tépelődéseivel és maró gondjával gróf Széchenyi István” (KAÁN 1931). A fásor körülbelül 2600 m hosszú, 20 m széles, az egyedek tőtávolsága 7 m. Az eredetileg ültetett 600 db kislevelű hársból (*Tilia cordata*) mára 400-nál is kevesebb maradt, az új telepítésükkel együtt. Az eredeti állomány mérési eredményei alapján megállapítható, hogy a törzsátmérő 1,5–2,5 m, a koronaátmérő 8–17 m, a törzsátmérő 310–380 cm között változik. A sor teljesen egyenes, bárhol állunk is benne, tisztán láthatjuk a szemben álló kastélyt. A kettős fásor jellegzetes példája volt az ún. allée vert-nek, amelynek közepén zöld gyepfelület húzódott, s csak a két szélén tapostak ösvényt. A területet ekkor még a lehető leggazdaságosabb módon, juhokkal kezelték. A zöld gyepfelület máig megmaradt, azzal a különbséggel, hogy a közepén húzódik egy kitaposott keskeny út. Az időközben elpusztult egyedek helyére újakat telepítettek. Nagycenk Nagyközség és a Tanulmányi Erdőgazdasági Zrt. közös kezelése után az egykori lugasszerű, hatalmas összeérő lombsátor eltűnt, helyén (mint az a mérési adatokon jól látszik) kis koronaátmérőjű egyedek találhatók. A hársfasort az Országos Természetvédelmi Tanács 1942-ben védetté nyilvánította, 2003 óta pedig a Fertő kultúrtáj részeként a Világörökség része. Mivel a kastély parkja, és a park tengelyének folytatásaként felfogható hársfasor állami kezelés alatt áll, ápolása nehézségekbe ütközik. Az említett rekonstrukciós munkák óta az állami kezelés elmaradt, a község jogilag nem vehet részt az ápolásban.

Mint az a fentiekből következik, a területek kezelése a tulajdonjogi viszonyok függvénye. Az országban sok helyen találni állami tulajdonú védett területeket. Talán a magas szám miatt, talán a napjainkra jellemző elhanyagolás, felhagyás eredményeként, az olyan kis területek, mint a védett fák előfordulásai, hátrányt szenvednek. A rendszeres ápolás elmarad, pedig ezek az öreg óriások többet érdemelnek. Nagy fáinkat nem övezi kellő – helyi vagy országos – figyelem.

Irodalom

- BALOGH A. 1957: Magyarország nevezetes fái. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest. pp. 1–11.
- BÉL M. 1735: Az újabbkori Magyarország történeti-földrajzi leírása. Bécs-Amszterdam.
- DETRICH M. 2008: Háromszáz éves az ötvöskőnyi hárs. *Somogyország* 2008.01.08: 16.
- GARAMI L. 1993: Képes Útikalauz – Védett természeti értékeink. Medicina Könyvkiadó, Budapest. pp. 35–36.
- KAAÁN K. 1931: Természetvédelem és természeti emlékek. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest. pp. 30–51.
- KAPOCSY GY. 2000: A magyarság nevezetes fái. Helikon Kiadó, Budapest.
- KENYERES LAJOS, IFJ. TILDY ZOLTÁN (1960): Védett természeti ritkaságaink. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. pp. 5–8.
- KERESZTURY D. 1961: Walther von der Vogelweide válogatott versei. Magyar Helikon, Budapest.
- KONKOLYNÉ GY. É. 1997: Évezredes hárs-kultusz. *Élet és tudomány* 1997(33): 1032–1035.
- KOPASZ M. 1976: Védett természeti értékeink. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- KOPASZ M. 1978: Védett természeti értékeink. Második, átdolgozott, bővített kiadás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- OLÁH M. 1568: Hungária – Athila. In: Kulcsár P. (szerk.) (2000): Modern kiadás. Osiris Kiadó, Budapest.
- OVIDIUS, P. N. 1975: Átváltozások. Európa Kiadó, Budapest.
- PLINIUS, S. 1987: *Historia Naturalis*. Natura, Budapest.
- PÓSFAI GY. 2005: Magyarország legnagyobb fái. Alexandra Kiadó, Budapest. pp. 13–20.
- RAKONCZAY Z. 1996: Szigetköztől az Őrségig. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- RAKONCZAY Z. 1997: Göcsejtől Mohácsig. Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp. 119.
- RAPAICS R. 1929: Öreg fák, ősi legendák. *Természettudományi Közlöny* 1929(61): 721–735. p.
- RAPAICS R. 1940: Magyar kertek – A kertművészet Magyarországon. Természettudományi Kiadó, Budapest.
- SCHAMPS F. 1821: Pest város és Magyarország leírása. Pest.
- SZABÓ GY. 1973: Mediterrán mítoszok és mondák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- SZÁNTÓ G. 1978: A szép tájú Somogy. Somogy Megyei Tanács, Kaposvár.

Internetes helyek:

HTTP1: <http://dendromania.hu/index.php?old=falistak>

OVERVIEW OF THE EUROPEAN LIME TREE CULT AND
THE GREATEST LIME TREES OF THE HUNGARIAN TRANSDANUBIA

M. TAKÁCS; Á. MALATINSZKY

Szent István University, Institute of Environmental and Landscape Management
H-2103 Gödöllő, Páter K. 1., Hungary
e-mail: benwallace88@freemail.hu; Malatinszky.Akos@kti.szie.hu

Keywords: lime, cult, protected, dendrometry, greatest trees

An overview of the European and the Hungarian lime tree cult is given. As in the past, the folk legends still like to switch histories, notable persons etc. to the lime trees. We examined those lime trees in the Transdanubia, Hungary that besides keeping legends, deserve recognition because of their size, shape and age as well. According to the dendrometrical measurements, the greatest tree of Hungary is a large-leaved lime in the castle park of Ötvöskónyi. Although measuring the two main trunks of the old lime tree of Szókedencs together resulted in a greater value than the one in Ötvöskónyi, this tree has to be not the greatest one due to the low offset. The lime of Süttő is surrounded by a rare local unity. However, the lime tree planted to commemorate on the foundation of the Hungarian National Museum in Sopronhorpács is uncared, regrettably. The lime alley in Nagycenk, although it has lost much of its former beauty, is still one of the most beautiful alleys in Europe.